

=====

D R A M A T I S C H E    W E R K V O R M E N    I

=====

Een verslag van stroom 1 van de dramatische werkvormen op de Von - conferentie in oktober 1978.

Wie zich met zijn leerlingen aan dramatische werkvormen waagt of wil wagen binnen zijn lessen Nederlands, doet er goed aan de kinderen ( grote en/of kleine ) vertrouwd te maken met enkele elementaire vormen van drama. Daarvoor gaat hij dan in zo'n verlengd Oostmalle - week-end zelf ondervinden wat dat is " bezig zijn met drama. " En het eerste wat hij meestal ondervindt, is dat de sfeer anders is dan in andere lessen. Meer nog: de verhouding tussen leraar en leerlingen, en tussen de leerlingen onderling is soepeler of moet soepeler zijn dan anders. Alle partijen tonen meer van zichzelf; alle partijen stellen zich kwetsbaarder op; alle partijen leggen hun tekortkomingen bloot.

Dat moet je dan durven! En daarom is het zo belangrijk een lessenreeks " drama " als voorbereiding op toneel- of expressievormen of op dramatische werkvormen in andere facetten van taalonderwijs, zeer geleidelijk op te zetten. Dat geldt op school met de leerlingen, dat gold ook op de conferentie zelf.

We begonnen uiteraard ZATERDAGVOORMIDDAG met losmakings - en kennismakings spelletjes ( losmaken van remmingen ).

- a. Nog netjes in een gemakkelijke stoel en in een mooie kring noemden we onze naam, maar moesten tevens de naam van de vorigen onthouden en noemen. Zelfs de laats-ten kwamen er goed uit. Wat een concentratie! Meteen kenden we toch al heel wat namen ( of dachten dat! ) en was ook het ijs gebroken.
- b. Op het vast tapijt deden we al graag onze schoenen uit. Zo konden we ons lichaam wat losser maken: benen zwaaien ( afwisselend uiteraard ), eerst alleen, toen met twee ( verlegd middelpunt ). Toen we het met de hele groep probeerden, waren we al stilaan gewend aan de wat zotte situatie. En met gesloten ogen nadien, ondervonden we de groep des te meer.
- c. In een kring met het gezicht naar buiten, testte Ludo ons observatievermogen. Wisten we nog hoe de andere deelnemers eruitzagen? ( Eén werd aangetikt, zei zijn/haar naam. Een andere werd aangetikt en beschreef de eerste, zo goed en zo kwaad als het ging. ) Allen kwamen aan de beurt. En daarna omdraaien en even kijken wat klopte en wat niet. Je barst spontaan in lachen uit bij onvermijdelijke vergissingen.

Doelstellingen: via afwisselend observatie, concentratie en ontspanning, via spreken en bewegen, waren we tot informeel, los, prettig contact gekomen met elkaar.

NOG DIE ZATERDAGVOORMIDDAG gingen we daarmee verder. Taalspelletjes en verdere groepsvorming zorgden verder voor losmaken en bevorderen van fantasie en creativiteit.

- a. We zitten in een kring ( nu al gewoon op de grond ) Ludo begint te vertellen aan de persoon naast hem " Moeder, o moeder, ik wou dat ik ( bijv. een fles was ), omdat ik dan altijd vol whisky zou zitten. " De partner geeft een antwoord: " Ach nee, mijn dochter/zoon, want dan zou je ( altijd bijv. dronken zijn). " Op zijn/haar beurt vertelt hij/zij aan de volgende: " Moeder, o moeder, ik wou dat ik een ..." Die volgende antwoordt weer en vertelt weer aan de volgende. En zo verder, de hele kring rond. Spanning verwachting en bevrijdende lach!
- b. We gaan met twee op stap door onze zaal, d.w.z. de éne loopt met gesloten ogen, de andere leidt met de stem ( roept, fluistert, spreekt met alle mogelijke intonaties tot de " blinde " partner ). De leider zorgt ervoor dat de partner niet in moeilijkheden komt en dat tussen alle deelnemers door. Dan wisselen.
- c. Van 2 naar een grotere groep. We verdelen de groep 8 + 9.  
Ludo geeft de opdracht: probeer op zo'n degelijke manier een groep te vormen dat de andere groep moet wijken.
  1. samenstellen van de groep: overleggen, proberen, veranderen.
  2. en dan optrekken tegen elkaar: spanning volhouden. Wie lacht, valt uit.Aanraken mag niet!



- d. We geven informatie over onszelf aan 1 partner. Die neemt onze persoonlijkheid over en vertelt verder aan een volgende welke gegevens hij/zij onthouden heeft. Eigenlijk mag je alleen van partner wisselen op aanwijzing van de leider. Na enkele beurten gaan we na hoeveel er overgebleven is van de oorspronkelijke informatie. Zeker hebben we iets opgestoken over de andere. We hebben vooral leren luisteren.

Doel: Het contact hebben we verstevigd: we zijn via groepsoefeningen dicht bij elkaar gekomen; én we hebben meer van ieders persoonlijkheid leren kennen, niet alleen objectieve informatie, maar ook iets over onze fantasie, wensen, verlangens.



De ZATERDAGNAMIDDAG tijdens de eerste sessie ging het al een stukje verder. Van heel technische stemoefeningen kwamen we tot spelsituaties waarin we stemkleur konden toepassen ( korte afspraakspelletjes ) en dan tot een spelsituatie waarin wij, of beter de figuren die we speelden, het gesprek niet alleen emotioneel gingen kleuren, maar ook kwamen tot een bepaald verloop van de situatie.

a. We staan in kring

- We ademen duidelijk, hoorbaar en gelijk, we bewegen erbij.
- De leider neemt een tegengestelde beweging en ademhaling ( in-uit wordt bij hem uit-in ).
- De leider spreekt een klank uit a-e-u-ou-o; de deelnemers doen dit na; alle mogelijke klanken in alle mogelijke toonhoogte, expressie...
- De leider spreekt woordjes uit hoog-laag de deelnemers bootsen na.  
luid-stil  
traag-vlug

b. We staan nog steeds in kring - gewoon.

- Eén na één zeggen we nu een zinnetje in een bepaalde klankkleur:  
kordaat, zacht, verlegen, aarzelend, zenuwachtig, woedend...
- Eén na één zeggen we nu een zinnetje in een willekeurige klankkleur  
(we spelen wel of niet in op de vorige deelnemer)

c. We spelen per 2 korte situaties waarin de éne traag spreekt, de andere vlug.

- Eerst doen we dat in opdracht van de leider: Je komt binnen bij het gasbedrijf 5 minuten voor 2. De bediende neemt rustig zijn tijd (5 min.); de klant is snel, gehaast zenuwachtig, hij moet om 2 uur ergens anders zijn.
- Daarna spreken we zelf af met 2, we wisselen telkens wel van partner.

- d. De leider geeft een spelsituatie: Je leeft in London op een hotelkamer. Je vriend/vriendin komt binnen en zegt dat hij/zij al jullie geld weggegeven heeft aan een caritatieve instelling. Je moet zelf de gegevens emotioneel invullen. We spelen.
- We bespreken wat we tijdens het spel ondervonden hebben: de spanning tussen taal en situatie, de relatie tussen spanning en taal.
- Doel: We hebben onze stem technisch geoefend. We ervaren hoe we met onze stem via taalkleur meer emotionaliteit konden inbrengen en ook hoe interactie leidde tot een emotioneel verloop ( dus dank zij de spanning tussen personen ). Bewust worden van al deze mogelijkheden en vermogens is het belangrijkste doel geweest.

De ZATERDAGNAMIDDAG in de 2de sessie.

Via fantasie-impulsen worden we weer wat meer losgemaakt of opgewarmd, zodat we de ruimte wat meer gaan verkennen in een vertelspel en in situatie- en afspraakspelen.

- We lopen door elkaar en reageren met woord en gebaar op een impuls ( woord, begrip ) van de leider ( vb. paraplu, paddestoel, hoed, fontein ... ), we associëren dus een woord met een gebaar. Irrationele reacties komen los. Onze verbeelding is aangesproken.
- In groepjes van 4: 1 vertelt aan de anderen hoe zijn/haar kamer eruit ziet. Hij/zij gebruikt daarvoor gebaren, bewegingen, ruimte.
- Ludo geeft nu een ruimte aan. Allen reageren daarop afzonderlijk. We associëren weer en proberen ons in te leven in een bepaalde sfeer: we vullen emotioneel in. M.a.w. we proberen het geheel van zintuigelijke elementen die een ruimte ons verschaft in te vullen en de verschillen van ruimten te ontdekken, vb. bergtop, strand, supermarkt, boekenafdeling, thuis (privé, intiem), strand 's ochtends vroeg.
- Nu komen we met 2 tot samenspel in de ruimte. We blijven de sfeer in ons voelen en pogen toch samen te spreken. Om de stap niet te groot te maken en fantasie te behouden zijn de ruimten klein en springen ze in allerlei situaties over. Vb. met 2 onder bed, in de klerkast, lift, douche, telefooncel ...

Doel: Door associëren hebben we onze fantasie wat aangescherpt. Van vertellen zijn we gekomen tot samenspelen.

Op ZATERDAGAVOND hebben we eigenlijk alles wat we geleerd hadden, kunnen toepassen in structuurloze fantasiespelen. De afspraak was miniem. Al het overige moesten we maar fantaseren: we sprongen in een situatie in, veranderden eventueel van rol en figuur als dat zo uitkwam ( als iemand ons bijv. in een bepaalde rol dwong ), we veranderden de situatie. En dat ging zo maar door ...; we konden blijven spelen! Dit waren inspringspelen in groep of massascènes. Vbn.: receptie

in een café  
op een prijsuitreiking  
in een kuuroord.

Doel: Tot samenspel komen en alle onderdelen van samenspel leren ervaren: je inleven in een sfeer, een rol spelen, een figuur maken, gebeurtenissen verzinnen, ruimte gebruiken, spreken, improvisatiekwaliteit ontwikkelen, jezelf vergeten en durven spelen was het belangrijkste.

ZONDAGVOORMIDDAG werd het moeilijker. We zouden immers niet meer zo vrijblijvend spelen, maar meer rekening houden met de ander, en ( doel ) bewuster gaan spelen. We waren gekomen aan de improvisatiespelen.

Maar eerst en vooral natuurlijk een " warming-upje ", dus wat losmaken.

- Losmaken ( opwarmen ): je gezicht losschudden.
- Impulsief vertellen: associëren in een kring. Ieder zegt één zin van het verhaal maar ondertussen gooien we met een voorwerp ( we moeten dus impulsen oppakken zonder lijfelijk stil te vallen, we kunnen niet controleren, corrigeren, afremmen, toch moeten we onze fantasie in directheid structureren. )

Via lichamelijk spel wordt onze concentratie steeds groter. Ludo geeft de opdrachten.

- Per 2 zitten we naast elkaar. We voelen mekaar aan. We draaien het hoofd naar elkaar toe, of van elkaar weg. We komen in elkaars sfeer. We doen hetzelfde met onze benen. Dan met het hele lichaam. Zo leren we ontdekken dat in het kleine

- ook spelmogelijkheden zitten en dat soberheid, duidelijkheid tot gevolg heeft.  
Dit alles is non-verbaal, lichamelijk.
- b. Nu proberen we dit in een situatie waar we de taal wat meer gebruiken. We zijn ook met meer: 4. Situatie: in het park of waar mensen samenzijn en niets bepaalds moeten doen. We kijken of we nu dezelfde betrokkenheid in de soberheid kunnen oppakken zonder zit- en kletssituaties te krijgen.
  - c. Omdat we vaak te veel verbale boodschappen geven, laat Ludo de mensen met 2 samen spelen in een actieve en passieve verbale houding. We moeten zelf situaties zoeken. Vb. in een restaurant: één iemand praat, de andere kent hem en geeft wel signalen van begrijpen e.d. (er is dus spel en zoeken naar communicatie), maar gaat verbaal niet actief zijn.
  - d. Daarna gaan we dit oefenen met 2: we komen in elkaars sfeer.  
A doet handeling in bep. sfeer, B pikt erop in, in dezelfde sfeer.  
A doet handeling in bep. sfeer, B pikt in naar keuze en samen spelen ze naar een andere sfeer.  
A doet handeling in bep. sfeer, B gaat inspringen met tegengestelde sfeer.  
We zijn meer tot samenspel gekomen op emotioneel gebied, doordat we duidelijk een emotionele sfeer in onze handeling aangaven.
- Doel: We leren ons concentreren op ons eigen lichaam, op wat we zeggen, wat we voelen, én op onze partner. Zo krijgen we meer vat op ons spel, én op onszelf, en komen tot soberheid en beheersing. We krijgen ook meer zin voor het verloop.



Op ZONDAGNAMIDDAG.

We kwamen via lichamelijk spel en improvisatie naar tableauspel en zo naar presentatie en groepswerk. We moesten dus al heel wat gestructureerder aan het werk gaan.

- a. Natuurlijk toch wat losmaken: we lopen door elkaar. Ludo stopt ons. Ieder bevriest in een houding en gaat dan vanuit de houding in een bepaalde figuur over. Dan komen we tot handeling. We hebben dus weer moeten associëren.  
Met zijn tweeën: er ontstaat emotionele interactie en we komen tot een conflict.
- b. Iemand gaat buiten.  
-De anderen maken een tableau van sfeer.  
de eerste komt terug en plaatst zich bij de groep volgens zijn fantasie behorend tot de sfeer.

-Daarna gaan we de situatie uitspelen, ook verbaal. De persoon die binnenkomt, blijft echter doorspelen, ook al is zijn associatie fout. Hij blijft zijn rol volhouden ( inleving ) en ook de 3 anderen. De spelers worden dus verplicht om hun fantasie in deze vreemde situatie op te pakken. Ze moeten de gebeurtenissen blijven voeden en er een dramatische structuur aan geven.

c. We maken samen een spel.

In groepjes ( per 4 ). Elk schrijft 2 zinnen op. We brengen alle zinnen samen.

We zoeken naar een structuur van een verhaal. We presenteren dat verhaal.

We moeten onze fantasie structureren, verloop aanbrengen en ruimtelijk vormgeven.

Na de presentatie gaan de groepjes terug samen en evalueren hun werkproces: hoe

was de aanpak? Wat was de deelname van elke speler? Zagen we in de eindpresentatie

elementen terug die voortkwamen uit het hele werkproces? Vb. snel spelen, on-

duidelijke structuur, gemakkelijke oplossingen e.d.

Doel: We gebruiken ons lichaam niet meer vrijblijvend maar kinesthetisch. We maken iets duidelijk met ons lichaam. We gaan dus doelbewust te werk. We observeren, reageren, proberen ons in te leven in een situatie, een sfeer, de partner(s). We structureren onze fantasie zo dat er een dramatisch stukje ontstaat met een verloop. We brengen inzicht in dat verloop. We moesten een groepswork afleveren.

ZONDAGAVOND: Optreden van Tentakel met " Hoe Richardje, Richard werd. ".

Dit was een maatschappijkritisch stuk voor leerlingen van het Hoger secundair

Onderwijs. Na de voorstelling was er een nabespreking. Dit gebeurt ook in de scholen waar Tentakel optreedt. Daarenboven spelen de leerlingen daarna in groepjes situaties die overeenkomen met de inhoud van het stuk: de relatie mindere - meerdere.

Op de nabespreking tijdens onze conferentie waren er nogal wat reacties, soms zeer emotioneel. Het gesprek deinde verzoenend uit tot een stuk in de nacht ... hopelijk tot wederzijdse verruiming van ideeën.

Wie Tentakel wil contacteren, hier is het adres: Theaterwerkgroep Tentakel

Tolstraat 61

2000 Antwerpen. Tel.: 031/378166

MAANDAGVOORMIDDAG

a. Voorbereiding tot " massaspel ", groots fantasiespel ( samen met de " gevorderden" van dramatische werkvormen II ).

1. We maken allemaal een figuur ( individueel ).

We schrijven dit op: leeftijd, uitzicht, beroep, woonplaats, karakter, naam, adres.

We zoeken materiaal om onze figuur te stofferen: schmink, kledij ...

2. De begeleiding inspireert zich op de sfeer van het vormingscentrum om een ruimte te verzinnen waarin uren - ook tijdens het middagmaal - kan gespeeld worden.

b. Het spel zelf.

We zitten in een vliegtuig d.w.z. als de figuur die we van onszelf gemaakt hebben. Dat vliegtuig moet een noodlanding maken in een kleine vlieghaven in de buurt van Oostmalle.

Het werd een dol gebeuren, waarin de deelnemers van de andere stromen, de deelnemers van de muziekcursus, de verantwoordelijken van het centrum betrokken werden.

c. De nabespreking:

Terug in het vliegtuig. Uit met het spel. En gillen maar! En losschudden! En loskloppen! En dan belovenissen vertellen: wat heb je meegemaakt? Hoe heb je je gevoeld? Hoe hebben anderen op jou gereageerd? Heb je het kunnen volhouden?



#### MAANDAGNAMIDDAG

De evaluatie a. schriftelijk  
b. in een groepsgesprek

De groep was zeer enthousiast. Velen dachten dat ze heel wat op school zouden kunnen toepassen.

Toch enkele bedenkingen en tips:

- Sommige spelletjes kunnen ook dienen voor de les Engels.
- Oppassen met rollenspel! Het is een moeilijk genre dat we nog weinig beoefend hebben.
- Oppassen! Probeer niet meer dan wat je denkt aan te kunnen.
- Indien nodig "vertaal" dan oefeningen dramatische vormen naar bijv. schrijfvormen (vb. geef impulsen en laat uitschrijven, niet toneelvormen laten schrijven!)
- Reflectie en evaluatie is nodig eventueel een volgende les. Het kan een vanzelfsprekende gewoonte worden. Geef eventueel observatie-opdrachten (toch het plezier niet bederven!). Evalueer in functie van de doelstellingen.
- Denk erom: we hebben creativiteitsbevorderlijke spelen gedaan, eigenlijke creativiteit is nog weinig aan bod gekomen.
- Je eigen observatie als leraar is belangrijk: je leert de lln. beter kennen.
- Doe je aan groepswork, dan moet je dat wel begeleiden door impulsen te geven, of tips. Denk aan het samenspel. Ook is het een afspraak dat ieder zijn inbreng moet hebben.
- De opbouw van dit weekend was zeer logisch. Dit is noodzakelijk bij elke cursusopbouw omdat we alleen op deze manier mensen in een gewenste sfeer en mentaliteit kunnen brengen.
- Ten laatste: we kregen deze ervaring:  
SPELEN IS PLEZIERIG!

De leiding van deze stroom had Ludo Van Passel, docent drama van de Academie voor Woord en Gebaar in Utrecht.

Zijn adres: Bondgenotenlaan 34,  
3000 Leuven.

Dora Smeesters.